

Jegyzet

Bordás Győző

Tudományos könyvkiadás a Vajdaságban a Forum Könyvkiadó tükrében

Ha a mai tanácskozásunk témája a határon túli magyar tudományos könyvkiadás helyzetének vizsgálata, akkor nekünk vajdaságiaknak, nincs szégyellnivalónk. Nincs, mert nálunk 1957 óta intézménye van a könyvkiadásnak, amelynek már megalapításakor is feladata volt – többek között – a honi magyar nyelvű tudományosság ápolása, már abban az időben is, amikor éppen csak tíz ujjunkon megszámolható, a tudományosság területén dolgozó szakmunkatárs volt: történész, jogász, orvos, társadalomtudós, irodalomtörténész, nyelvész...

Ma is őrzöm Sinkó Ervin *Csokonai életműve* monográfiáját és a *Magyar irodalom* című könyvét, vagy B. Szabó György a hatvanas években írt, s akkor sokszorosítón másolt *A régi magyar irodalom* című, a tankönyvön túlmutató tanulmánykötetét.

De hivatkozhatnék még régebbi példákra is, Lőrinc Péterre, aki 1940-ben Szabadkán adja ki *Erdély múltja és jelene* című történeti tanulmányát, majd 1947-ben *A kuruckor* című, máig forgatható munkáját, vagy Penavin Olgának az ugyancsak egykori *A jugoszláviai Muravidék tájnyelvi atlasza* című, már kimondottan tudományos igényekkel készült könyvére is.

De témánk a mába szólít, az elmúlt másfél évtizedbe, így hát bármennyire is kényelmes és jóleső érzés megfürödni a régmúltban, ne révedezünk benne, hanem nézzük, mi történt a közelmúltban, s mi történik ma a Vajdaságban, pontosabban mivel járult hozzá konkrétan az újvidéki Fo-

rum Könyvkiadó, amelynek vezetőjeként szólok, vagy a másik jelentős műhelye, bölcsészkarunk Magyar Tanszéke.

Noha csak egy töredékét tudjuk bemutatni itt és most nyílt kiállításunkon mindannak, ami a könyvkiadásunk tudományossági kategóriájába tartozik, érzékelhető, remélem, hogy nálunk nem elhanyagolt területről van szó, legalábbis, amikor a humán tudományokról, s azon belül az anyanyelviségről beszélünk. Mert, s ezt előre kell bocsátanom, a reáltudósok, mérnökök, orvosok, fizikusok... nálunk már régóta szinte kimondottan angol nyelven írják szakcikkeiket, tanulmányaikat, amelyeket jobbára nyugati szakfolyóiratokban publikálnak, s csak nagy ritkán magyarul, vagy magyarul is. De erre is van példa, Körmendi Ferenc *Fizikai esztétikája*, Bela Duranci és Harkai Imre építészeti munkái, Nagy Sándor és Szekeres László régészeti kutatásainak tudományos földolgozása... s aztán a másik oldalon Várady Tibor nemzetközi magánjog-professzor tanulmányai, újabban pedig Raffay Endre kultúrtörténész, Hornyák Árpád hadtörténész, vagy a Hajnal Virág-Papp Richárd szerzői kettős antropológiai vizsgálatai... De itt sorakoznak Ágoston Mihály nyelvészprofesszor könyvei, Bori Imre vagy Szeli István akadémikusaink - mondhatjuk így is - egész irodalomtörténeti életművei, de számos irodalomtörténész, etnográfus, politológus (Major Nándor), történész (a már említett Löbl Árpád és mellette Csehák Kálmán), pszichológus-szociográfus (Hódi Sándor) és nyelvészek (Ágoston Mihály és Penavin Olga mellett Papp György, Láncz Irén, Molnár Cs. László...) tudományos munkái. S akkor még meg sem említettük azokat a tanulmányírókat, akik a több mint hetven éve (1934-től) folyamatosan megjelenő *Hídban*, vagy éppen a harmincöt évvel ezelőtt indított tudományos folyóiratunkban, a *Létünkben* jelentek meg. S ha egy kicsit túlnézünk a Forum Könyvkiadón, látnunk kell, a Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei (ma *Hungarológiai Közlemények*) 1969-től negyedévente rendszeresen megjelenő füzeteit, valamint az újvidéki bölcsészkar *Tanulmányok* (ugyancsak 1969-től) megjelenő évkönyveit, amelyekben a „napi tudományosság” eredményei publikációs formát öltöttek.

Tudományos könyvkiadásunk szemszögéből nézve tehát meghatározó jelentősége volt az 1959-ben alakult újvidéki bölcsészkaron a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéknek, majd az egy évtizedre rá létrejött Hungarológiai Intézetnek is, amelyekkel a vajdasági magyar felsőfokú oktatás és a tudományos élet intézményes művelésére vált lehetőség. E két intézmény körvonalazta a feladatokat: az akkori Jugoszlávia területén a magyar nyelv, irodalom, folklór, történeti és művelődéstörténeti múltjának és jelenének, valamint a magyar-délszláv szellemi kapcsolattörténet kutatása és tudományos feldolgozása, ülésszakok szervezése, könyv- és folyóirat-kiadás, tudományos káderképzés... Negyedévente megjelenő, főleg iroda-

lomtudománnyal és nyelvészettel foglalkozó folyóiratunk a *Hungarológiai Közlemények* és a *Tanulmányok* évkönyv. A Balassi- vagy a Petőfi-emlékszám jelzi a múlttal való törődést, egy Mészöly- vagy Mándy-szám pedig a közelmúlttal, azaz akkor még a jelenre való odafigyelést, s a szűkebb pátriánk írói sem maradtak ki, gondoljunk csak a Kosztolányi, a Sinkó, vagy a Szirmai tematikai blokkokra. De szó volt ezekben a tanulmánykötetekben elméleti kérdésekről is, mint pl. a poétika mai kérdései, vagy olyan művelődéstörténeti kérdésekről, mint pl. a magyar dráma- és színháztörténet.

S ebből a programból született mára megannyi irodalomtörténeti és -elméleti, nyelvészeti, néprajzi, művelődéstörténeti, zenei-folklorisztikai és kontrasztív nyelvészeti szakcikk, folyóirataink, majd a Kiadó részére.

Gondoljunk csak az imént már említett, mára több mint harminc kötetből álló Bori Imre-életműsorozatra, s benne a magyar irodalmi avantgárd három kötetére, az öt kiadást megélt, s mindig bővülő *Jugoszláviai magyar irodalom történetére*, monográfiáira, Radnótitól kezdve, majd visszafelé haladva Krúdy, Móricz, Kosztolányi, időközben Krleža és Andrić, aztán Sinkó, Szenteleky..., s akkor a kapcsolattörténeti tanulmányait nem is említettük. De itt van a ma is tevékeny Szeli István Hajnóczy-tanulmánykötetétől a Bárczi Gézáéig, de hivatkozhatnánk Bányai János kiteljesedett irodalomelméleti és -történeti opusára, Gerold László színháztörténeti és -kritikai munkásságára, amelyből nem hagyhatjuk ki egyszemélyes *Jugoszláviai magyar irodalmi lexikonát*, továbbá Utasi Csaba, Thomka Beáta (sorrend ez?, magam sem tudom eldönteni), de Harkai Vass Éva, Káich Katalin, Hózsza Éva, Faragó Kornélia, Toldi Éva, Csányi Erzsébet és mások irodalomelméleti és irodalomtörténeti, Kalapis Zoltán és Németh Ferenc művelődéstörténeti könyveire, vagy Losonczi Alpár filozófiai kérdésekkel foglalkozó, és a kiállításunkon ugyancsak látható kiadványaira. Néprajzi vonalon pedig mindenekelőtt Jung Károly párját ritkító műveire, Harkai Imre építészeti tanulmányaira, Bodor Anikó vidékünk – eddig három – népzenei, rendszerbe foglaló kötetére... (S itt egy kis kitérőt tennék. Penavin Olga egyetemi tanárnőm intelmei alapján, majd kiadóként, mindig is meg tudtam különböztetni a néprajzi gyűjtőmunkát a néprajzi tudományos munkától.)

A zenei folklorisztika területén születőben van, mint már mondtam, Bodor Anikó ötkötetesre tervezett nagy munkája, de polcunkon van Penavin Olga kétkötetes *Diakrón népmesegyűjteménye*, a népszerűbb történeti munkák közül Kalapis Zoltán könyvei, bezárólag a mintegy ezer életművet feldolgozó *Életrajzi kalauz* három kötetével. És ide kell sorolni Gerold László *Jugoszláviai magyar irodalmi lexikonát*, Bori Imre *Ezredéve itt* című kitűnő művelődéstörténeti áttekintőjét is. Akárcsak az olyan friss munkákat fiatal szerzőktől, a legnagyobb örömünkre, mint pl. (a már

ugyancsak említett) Raffay Endrének az aracsi teplotromról, romtemp-lomról(?) írt művelődéstörténeti disszertációját, vagy Hornyák Árpád poli-tológiai tanulmányát, amely a magyar-jugoszláv diplomáciai kapcsolatok szövevényében igyekszik eligazítani bennünket.

Beszélhetnék még arról is, hogy nálunk 1969 óta rendszeres évi irodal-mi és művelődéstörténeti bibliográfiák jelennek meg a Magyar Tanszék és a Forum Kiadó közös gondozásában (Pastyik Lászlótól Ispánovics Csapó Julianna szerkesztéséig), hogy éppen nemrégiben jelent meg a *Híd* folyó-irat negyed évszázadot (1976–2001) átfogó, mintegy 12 500 bibliográfiai adatot tartalmazó repertórium, hogy megjelenőben egy általános vajda-sági családszociológiai (Hódi Sándor munkája) fölmérés...

A Forum Könyvkiadó, mint egyébként minden kiadó, nyitva tartja ka-puit a tudományos értekezések előtt, de feladatánál fogva a népszerűbb, s nem annyira a szakmabeli tudománynak örvend. Ezt csak azért bátorko-dom megjegyezni, mert szekciónk a finanszírozást és a terjesztés kérdését is napirendre tűzte.

Ami a pénzelést illeti, az utóbbi másfél évtizedben otthonról csupán a Vajdasági Oktatási és Művelődési Titkárságtól kapunk rezsitámogatást, s minden könyv a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisz-teriumától érkező résztámogatásból jelenhet meg. Ezért köszönet.

Az eladhatóság? Képzeljük el, hányan érdeklődhetnek, vagy egyáltalán értenek a halmaznevekhez, a kristályosodás egyébként csodálatos folya-matához, a meteorológiai fizikához, a kontrasztív nyelvészethez, a nem-zetközi magánjoghoz, a strukturalista nyelvészethez-irodalomhoz, hogy a májtranszplantációt már ne is említsem... Ötven-száz példány? És lehet-e több?

Mi viszont, hogy (tudományos) könyveink és folyóirataink folyamatos megjelentetését (is) lehetővé teszik, a tartományi támogatás mellett min-denekelőtt az NKÖM-nek, az Illyés Közalapítványnak és a Nemzeti Kultu-rális Alapprogram kuratóriumainak vagyunk hálásak. Jelenleg általuk lé-tezünk, vagy mondjam így: nélkülük nem léteznénk. És tudományossá-gunk sem.

A fölszólalás a Komáromban megrendezett, a határon túli magyar tudományos könyvkiadás helyzetét vizsgáló nemzetközi konferencián hangzott el a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából 2005. november 7-én.